

врешті-решт перейшла до більшовиків, які добре нам відомі своєю ідеологією і методами жорстокої класової боротьби. Розруха в країні - розруха в душах людей.

Отець Антоній розумів, що він, колишній офіцер царської армії, служитель культу є ворожим елементом для існуючої влади, якого вона обов'язково повинна позбутися [2, с.63]. Але ця обставина його не зупинила, а навпаки, додала сил. Отець Антоній не озлобився, продовжував постійно спілкуватися з односельцями та правити у церкві [1, с.40]. Він намагався дати людям те, в чому вони вже давно зневірилися. Своїми проповідями він направляв їх на вірний шлях, наповнював душі людей вірою та надією. І цим повертав їх до життя.

1. *Котницька С.П.* Отець Антоній (О.К.Булатович). - Суми: Видавництво «Ярославна», 2009. - 72 с.

2. *Харченко В.* Про Булатовича О.К. // Сумська старовина. - №№V-VI. - 1999. - С.58-64.

3. Сумщина в іменах: Енциклопедичний довідник / Головний редактор *В.Б.Звагельський*. - 2-ге видання, перероблене та доповнене. - Суми: Рекламно-видавниче об'єднання «АС-Медіа», Сумський державний університет, Видавничий дім «Фолігрант», 2004. - 776 с.

4. *Головач А.В.* Герой не нашого часу, людина-легенда // Географія. - №24(100). - 2007. - грудень.

5. Александр Ксаверьевич Булатович. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Булатович_А.

КОВАЛЕНКО Я.А.

ВИДАТНА ПОСТАТЬ УКРАЇНИ: ХРИСТИНА ДАНИЛІВНА АЛЧЕВСЬКА

Христина Данилівна Алчевська (у дівочтві Журавльова) народилася 16 квітня 1841 р. в м.Борзна Чернігівської губернії у дворянській родині. Батько - Данило Журавльов, хоч і вчителював, був людиною жорстокою, обмеженою і, як не дивно, намагався вибити з доньчиної голови мрії про елементарну освіту. Ази науки Христина Журавльова опанувала, підслуховуючи за дверима кімнати, де найнятий за п'ять карбованців семінарист навчав грамоті братів, а те, що проходили брати згодом, у гімназії, сестра з їхніх підручників осягала самогужки. Мати, вихованка Смольного інституту Аннета Вуїч, окрім матеріальних достатків і природного розуму, мала ще й великі артистичні здібності. Вона була донькою героя війни 1812 р. генерала Вуїча [2]. Юність вона провела в Курську, куди переїхала її родина. Тут, навчаючи письма селянських

дітей, уперше випробувала свої сили на ниві народної освіти. Христина Алчевська з самого дитинства мріяла стати вчителькою. Хоча отримати професійну освіту їй так і не вдалося.

Вийшовши заміж у 1862 р. за відомого підприємця та мецената Олексія Алчевського, Христина переїхала до Харкова. Тут молода жінка стала активним членом товариства «Громада», діячі якого ставили за мету відновити єдність інтелігенції з народом, сприяти народному просвітництву. Так і почалася серйозна громадська діяльність [1].

Найвагомішим внеском Х.Алчевської в розвиток народної освіти стала її діяльність як засновниці, вчительки, наставниці й керівника великої групи педагогів Харківської приватної жіночої недільної школи, відкритої 13 травня 1862 р., яку вона утримувала власним коштом.

Після повсюдної заборони руху «недільників» 10 червня 1862 р. Христина Данилівна запросила своїх учениць продовжити навчання у неї вдома. Майже вісім років її жіноча недільна школа перебувала на нелегальному становищі. На шляху до офіційного відкриття школи поставало безліч усіляких перешкод, зокрема відсутність належного приміщення та вчительського диплома у Христі Данилівни, якій довелося складати екзамени. Нарешті, 22 березня 1870 р. в будинку міського парафіяльного училища відбулось офіційне відкриття Харківської приватної недільної школи. У цьому навчальному закладі в різний час здобули освіту майже 17 тис. жінок [3].

У 1879 р. Х.Алчевська влаштувала подібну до харківської, недільну школу в селі Олексіївка на Катеринославщині. Педагогічний досвід Христини Данилівни підказував, що школі потрібний талановитий, творчий учитель. У 1887 р. вибір її впав на Бориса Дмитровича Грінченка - учителя, що здобув славу в Олексіївській школі. Школа не була українською. Діти вчилися за московськими підручниками і повинні були складати екзамени за затвердженою програмою російською мовою. Однак школярі знали історію й географію України, знали всіх відомих письменників. Безумовно, спроби вчити українських дітей на їхній рідній мові, учити рідну історію і культуру не десь, а у русифікованому Слов'яносербському повіті, було воістину революційним актом, вчинком величезної громадянської мужності. Незважаючи на заборони, Алчевська проводила заняття на українській та російській мовах, склавши для учнів підручник «Книга для взрослых» (1899-1900). Кожний свій здобуток Алчевська читала учням і вела спостереження, як сприймали прості слухачі зміст, які вони робили

зауваження. Алчевська цілі уроки присвячувала знайомству з видатними письменниками і їх творчими здобутками. Христина Данилівна намагалася довести, що простому народу не потрібна якась особлива, «лубочна» література, що він здатний зрозуміти справжній художній твір [4].

Вона домагалася відкриття на Харківщині жіночих безкоштовних шкіл, збереження українських книг у бібліотеках та присвоєння парафіяльним школам імені Т.Г.Шевченка.

Викладачі-«недільники» на чолі з Х.Алчевською у власній практиці використовували передові освітні методики. У Харківській приватній жіночій недільній школі апробовувався та популяризувався звуковий метод навчання грамоти, розроблений К.Ушинським, метод бесіди, пояснювального та позакласного читання, центром якого була шкільна бібліотека, видавалися розроблені у школі «Програми з усіх предметів навчання в недільній школі для дорослих і малолітніх учнів». Для поповнення бібліотеки існувала особлива «Комісія з розгляду нових книг». Дані, отримані завдяки критико-бібліографічному дослідженню вчителів Харківської недільної школи у співпраці з учителями інших недільних шкіл та фахівцями з різних галузей знань, стали цінним матеріалом для створення великої тритомної методико-бібліографічної праці - покажчика книг для народного й дитячого читання «Що читати народові?», де подавався аналіз 4183 видань! (1150 статей-анотацій написано самою Христіною Данилівною). Покажчик високо оцінили Л.Толстой, А.Чехов, В.Короленко, І.Франко, М.Горький, Л.Українка, С.Ковалевська, Е.Ожешко [3].

В садибі Алчевських у Харкові (тепер будинок Центру громадських зв'язків) у 1899 р. з ініціативи Христини Данилівни було встановлено перший у світі пам'ятник Кобзареві (скульптор академік В.Беклемішев). Крім того, 2-ге Харківське повітове училище, попечителем якого була Алчевська, з її ініціативи стало першим навчальним закладом Росії, якому було присвоєне ім'я Т.Г.Шевченка. Вона зустрічалася й листувалася з І.Франком, М.Павликом, Л.Толстим, Ф.Достоевським, І.Тургенєвим, А.Чеховим, В.Короленком, Г.Успенським.

У 1895-1906 рр. Х.Алчевська друкувалася в журналі «Русская школа», співпрацювала з прогресивною російською газетою «Школа и жизнь», журналами «Русская мысль», «Вестник Европы», «Северный вестник». У 1912 р. в журналі «Рідний край» Олени Пчілки надруковано опис відзначення у недільній школі 50-річчя від дня смерті Т.Шевченка. У журналі «Детское чтение»

Х.Алчевська друкувала власні оповідання. У 1912 р. вийшли авторські мемуари «Передуманное и пережитое» [5].

До Алчевської приїздили педагоги з України, Кавказу, Росії вчитися організовувати школи й вести в них заняття. У її салоні часто збиралися визначні діячі науки й мистецтва. Серед них - літератори Г.Хоткевич, О.Олесь, М.Обачний (М.Косач), П.Куліш, Т.Рильський, М.Вороний. Х.Алчевська неодноразово виступала в ролі ініціатора та співорганізатора освітянських виставок, у тому числі й міжнародних. Робота школи була представлена на всесвітніх форумах у Москві, Нижньому Новгороді, на Антверпенській, Брюссельській, Чиказькій і двох Паризьких міжнародних педагогічних виставках.

Педагогічна діяльність Алчевської здобула всесвітнє визнання на Міжнародному конгресі приватної ініціативи у справі народної освіти (Франція, 1889). Її було обрано віце-президентом Міжнародної ліги освіти. Багато освітніх товариств обрали видатного педагога своїм почесним членом, вона удостоєна найвищих нагород - золотих та срібних медалей Московського й Петербурзького товариств поширення в народі писемності, почесних дипломів.

15 серпня 1920 р. у місті Харків Х.Д.Алчевська померла.

Вся діяльність Христини Данилівни була прикладом служіння своєму народові, його мові. Х.Д.Алчевська виростила та виховала дітей, які залишили помітний слід в історії вітчизняної науки та культури: Дмитро став кандидатом природничих наук, добре грав на віолончелі й малював, Іван - знаменитий оперний співак, Микола - педагог і громадський діяч, Григорій - композитор, Христя - поетеса і педагог [1].

Підсумовуючи вищезазначене, можна сміливо говорити, що наполеглива праця Христини Данилівни Алчевської та її непересічна особистість закарбувалася у пам'яті українського та зарубіжних народів. Адже майже шість десятиліть свого життя ця, без сумніву, видатна жінка присвятила справі народної освіти: від учителя до керівника недільної школи та віце-президента Міжнародної ліги освіти, від автора першого науково-практичного дослідження проблеми сприймання і розуміння народом класичних творів до керівника великих творчих колективів зі створення всесвітньо відомих навчально-методичних посібників.

1. http://library.kharkov.ua/lib_druk.php?type=1&year=2006&id=2.

2. gp2010.web-box.ru/ftpgetfile.php?id=20.

3. pedagogy.org.ua/doc/alch.doc.

4. <http://www.library.lg.ua>.

5. <http://www.ukrainians-world.org.ua/ukr/peoples/dcc17c48da8c1732/>.